

Сінельник Ірина,

старший викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК КОМПОНЕНТУ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті обґрунтовано значимість виховання толерантності студентів педагогічних спеціальностей, зокрема майбутніх учителів початкової школи, у процесі їхньої іншомовної освіти; здійснено огляд основних складових толерантності як компоненту полікультурної компетенції; розглянуто деякі засоби іноземної мови, за допомогою яких можна виховувати толерантність майбутніх учителів початкової школи як професійно значущу для них якість.

Ключові слова: толерантність, полікультурна компетенція, емпатія, комунікативна толерантність, самоприйняття та прийняття інших, засоби іноземної мови, майбутні вчителі початкової школи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Законом України «Про освіту», Національною доктриною розвитку освіти в XXI столітті та положеннями сучасних концепцій мовної освіти в Україні передбачено формування мовної особистості, яка здатна вільно орієнтуватись у різноманітних комунікативних ситуаціях та успішно вирішувати комунікативні завдання. Там же зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей.

Таким чином, увесь навчально-виховний процес у закладах освіти України, зокрема у вишах, які плекають педагогічні кадри, має бути спрямованим не лише на формування майбутнього вчителя, а саме вчителя початкової школи, який володіє глибокими професійними знаннями і вміннями,

а й на формування особистості гуманістичного типу, для якої морально-духовні цінності є основою життєдіяльності homo sapiens незалежно від раси, національності, релігійних вірувань чи місця проживання; формування особистості, здатної до мирного співіснування в умовах полікультурного суспільства України, готової до конструктивної взаємодії в аспекті порозуміння з усіма учасниками педагогічного процесу, так і до здійснення міжкультурної комунікації на засадах взаєморозуміння, взаємоповаги, толерантного ставлення до представників різних соціокультурних спільнот.

Отже, виховання толерантності майбутніх педагогів, а саме вчителів початкової школи, є надзвичайно актуальним питанням сьогодення. На нашу думку, успішне виховання толерантності, що є компонентом полікультурної компетенції та професійно важливою якістю особистості майбутнього вчителя початкової школи, може бути здійснено засобами іноземної мови, оскільки іноземна мова, як жодна інша дисципліна, здатна виховати ціннісне ставлення до людей, незалежно від раси, національності, мови, соціального стану, релігії, культурної приналежності і розвинути міжкультурні комунікативні вміння.

Аналіз останніх джерел та публікацій, в яких започатковано розв'язання означеної проблеми та на які автор робить опертя. Аналіз джерел свідчить, що багатоаспектна та складна проблема виховання толерантності учнівської та студентської молоді стала предметом досліджень досить значної кількості вітчизняних і зарубіжних учених (О. Асмолова, Г. Безюлевої, С. Бондирєвої, Д. Колєсова, Г. Шеламової, І. Зязюна, О. Сухомлинської, І. Беха, О. Довгополової, А. Маслоу, К. Нідерсона, К. Роджерса, М. Уолцера та інших).

Варто згадати науковців, які досліджували такі концепти, як «діалог культур» (М. Бахтін, В. Біблер, М. Каган, А. Мудрик та інші), «культура миру» (М. Беннет, А. Кармін, С. Хантінгтон та інші), «полікультурна освіта» (Г. Даутова, Г. Дмитрієв, В. Кан-Калик, В. Макаєв та інші), «міжкультурна комунікація» (С. Тер-Мінасова, М. Маннанова та інші).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Необхідно зазначити, що попри те, що проблема виховання учнівської та студентської молоді отримала досить велику увагу світової вченої когорти, питання виховання толерантності студентів педагогічних спеціальностей, зокрема майбутніх учителів початкової школи, як важливого компоненту полікультурної компетенції, засобами іноземної мови у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності залишається недостатньо вивченим.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування значимості виховання толерантності студентів педагогічних вишів, зокрема майбутніх учителів початкової школи, у процесі їхньої іншомовної освіти, огляд основних складових толерантності як компоненту полікультурної компетенції, та деяких засобів іноземної мови, за допомогою яких можна виховувати толерантність майбутніх учителів початкової школи як професійно значущу для них якість.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Беззаперечним є той факт, що в умовах глобальних трансформацій в українському суспільстві, з розширенням міжкультурної комунікації в усіх галузях життєдіяльності людини мовна освіта набуває особливого значення. Зростає соціальне замовлення суспільства на підготовку висококваліфікованих фахівців для різних галузей національної економіки, зокрема й тих, які працюють у системі «людина-людина», а саме майбутніх учителів початкової школи, здатних практично використовувати іноземну мову як інструмент, що дозволяє орієнтуватися в сучасному поліетнічному та полікультурному суспільстві й успішно здійснювати міжкультурну взаємодію з представниками різних лінгво-етнокультур, у тому числі в межах мультилінгвального та поліетнокультурного простору своєї держави [2, с. 12].

Успішне здійснення майбутнім учителем початкової школи його педагогічної діяльності великою мірою залежатиме, на наш погляд, від сформованості у нього високого рівня іншомовної комунікативної

компетентності, оскільки відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 року, вивчення іноземної мови розпочинається з першого класу і навчати шестирічок іноземної мови буде саме вчитель початкової школи. Відтак, іншомовна комунікативна компетентність є одним із найважливіших компонентів його професійної компетентності.

В структуру іншомовної комунікативної компетентності молодого фахівця, як відомо, входить ряд компетенцій: мовна, мовленнєва, соціокультурна та полікультурна. Таким чином, метою іншомовного освітнього процесу, в центрі якого знаходиться студент – суб'єкт міжкультурної комунікації, є не лише формування його комунікативної компетенції, а й предметно-когнітивної та соціально-афективної компетенцій. Предметно-когнітивна компетенція передбачає оволодіння знаннями про елементи та структури чужої культури, спільного та відмінного в цій культурі в порівнянні з власною. Соціально-афективна компетенція передбачає оволодіння системою цінностей, що виховуються на базі чужої культури, а також на базі власного культурного простору [2, с. 14]. Як бачимо, формування полікультурної компетенції студента є важливим структурним компонентом іншомовної комунікативної компетентності майбутнього педагога.

Варто зазначити, що полікультурну компетенцію визнано однією з ключових життєвих компетентностей на світовому рівні. Цінним для нашого дослідження є твердження О. Котенко про те, що полікультурність – це особливий системотворчий компонент у структурі особистості, її якість, що передбачає визнання багатоманітності культурного простору та здатність до міжкультурної взаємодії. Ми погоджуємося з дослідницею, яка визначає полікультурну освіту як освіту та виховання особистості в дусі діалогічності, цінування культурних надбань людства, певним чином побудовану систему навчально-виховного процесу, в основі якої триєдина мета: усвідомлення різноманітності соціокультурного простору через оволодіння знаннями з полікультурності; виховання толерантної людини, здатної до функціонування в

багатокультурному соціумі; розвиток умінь міжкультурного об'єднання на засадах рівноправності [3, с. 6]. Отже, в умовах сучасного мультилінгвального та полікультурного світу виховання таких якостей особистості як толерантність, діалогічність і гуманістичність у процесі іншомовної освіти є надзвичайно актуальним.

Під толерантністю ми розуміємо, перш за все, ціннісне ставлення до людей, незалежно від раси, національності, соціального стану, політичної чи релігійної орієнтації, культурної приналежності. Основними компонентами толерантності, стверджують Г. Безюлева та Г. Шеламова, є такі професійно значущі для майбутнього педагога якості:

- емпатія, що передбачає проникнення особистості в переживання іншої особистості, бажання емоційно відгукнутися на чужі проблеми та успіхи;

- комунікативна толерантність, завдяки якій особистість здатна у процесі спілкування виявляти розуміння співрозмовника, вміє приймати його таким, яким він є, спроможна ставити себе на його місце та дивитися на ситуацію його очима, вжитися в його світ;

- самоприйняття як толерантного ставлення до самого себе та прийняття інших, оскільки толерантна особистість – це людина, яка добре знає себе та визнає інших [1, с. 39-42].

Вищезазначені якості, що є відмінними ознаками толерантної особистості, можуть бути виховані, на нашу думку, за допомогою засобів іноземної мови – програм, підручників з іноземної мови, через зміст яких студенти знайомляться з історією, релігією, культурою, звичаями, традиціями, умовностями, соціальними стереотипами різних національностей і народів світу. Засвоєння концептів іншої культури допоможе студентам у майбутньому уникнути культурного шоку та попередити ситуації, що породжують міжетнічну та міжрасову напруженість, дотриматись мовленнєвого такту та соціокультурної ввічливості.

Для успішної реалізації завдань із виховання толерантності використовують також широкий спектр різноманітних форм і методів

організації іншомовного навчання у навчальний і в позааудиторний час. Такі форми роботи, як «відкритий мікрофон», «телеміст», «засідання прес-клубу», «круглий стіл», «аукціон нових ідей», «референдум», де на обговорення ставляться питання прояву ворожості та нетерпимості в сучасному світі, расових й етнічних конфліктів, релігійних війн; переваг та недоліків запровадження інклюзивної освіти в Україні, благодійної діяльності у сфері освіти в країнах третього світу та інші, допомагають викладачу розвивати у студентів практичні навички толерантної взаємодії, розвивати їхню комунікативну толерантність. У процесі спілкування до студентів приходять розуміння, що думки інших людей, відмінні від їхніх, не завжди виявляються помилковими. Вони вчаться слухати та розуміти не лише себе, а й прислухатися до думок, поглядів і бажань інших людей, вчаться приймати їх такими, якими вони є, з усіма їх відмінностями, недоліками та перевагами, ставитися до них як до рівноцінних особистостей. І чим більше студенти дізнаються про інших людей у процесі такої взаємодії, тим повніше стає їхнє уявлення про самих себе.

Висновки та результати дослідження, перспективи подальших розвідок у пропонованому напрямку. Враховуючи вищевикладене, ми можемо стверджувати, що виховання толерантності майбутніх педагогів, зокрема учителів початкової школи, є надзвичайно важливим завданням вищої школи, адже саме на них покладено відповідальне завдання навчання і виховання підростаючого покоління на засадах гуманізму, виховання в дітей молодшого шкільного віку ціннісного ставлення до людей, поваги до чужих думок, звичаїв, вірувань, інтересів та почуттів. А виховати дітей у дусі толерантності спроможний лише вчитель, який сам відкритий світові, з повагою ставиться до культури різних народів, спрямований на діалог з іншими культурами та розуміє, що толерантність є взаємоповагою через взаєморозуміння та основою цивілізованих стосунків.

Проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання означеної проблеми. Подальшого дослідження вимагають структура та змістові

характеристики психолого-педагогічних та організаційних умов виховання толерантності, вдосконалення системи форм, методів та засобів виховання толерантної особистості майбутнього вчителя початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безюлева Г. В. Толерантность: взгляд, поиск, решение. / Г. В. Безюлева, Г. М. Шеламова – М.: Вербум-М, 2003. – 168 с.
2. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – 6-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 336 с.
3. Котенко О. В. Розвиток полікультурної компетентності вчителів світової літератури в системі післядипломної освіти [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Ольга Володимирівна Котенко; ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України. – К., 2011. – 20 с.

Синельник Ирина

Воспитание толерантности как компонента поликультурной компетенции будущих учителей начальной школы средствами иностранного языка

В статье обосновано значимость воспитания толерантности студентов педагогических специальностей, в частности будущих учителей начальной школы, в процессе их иноязычного образования; осуществлено обзор основных составляющих толерантности как компонента поликультурной компетенции; рассмотрены некоторые средства иностранного языка, с помощью которых можно воспитывать толерантность будущих учителей начальной школы как профессионально значимое для них качество.

Ключевые слова: толерантность, поликультурная компетенция, эмпатия, коммуникативная толерантность, самопринятие и принятие других, средства иностранного языка, будущие учителя начальной школы.

Sinelnyk Iryna

Future primary school teachers' tolerance education as a component of polycultural competence by means of a foreign language

The importance of teaching profession students' tolerance education, particularly future primary school teachers, in the course of their foreign language education is justified; an overview of key components of tolerance as a component of polycultural competence is carried out; some of the means of a foreign language with which it's possible to educate primary school teachers' tolerance as a professional meaningful for them quality are considered in the article.

Key words: tolerance, polycultural competence, empathy, communicative tolerance, self-acceptance and acceptance of others, means of a foreign language, future primary school teachers.